

Zelfdoding bij hindoes: een religiewetenschappelijke hypothese vanuit het hindoeïsme

Dat het aantal zelfdodingspogingen en geslaagde suicides bij Hindoestanen veel hoger ligt dan bij andere bevolkingsgroepen in Nederland, is een bekend gegeven. Niet alleen in Nederland, maar ook in Suriname is het aantal zelfdodingen zorgelijk hoog. De pogingen die tot nu toe zijn gedaan om zelfdoding onder Hindoestanen te verklaren, zijn uiteenlopend. Soms wordt een verklaring gezocht in het leven in een moderne, Nederlandse maatschappij met andere normen en waarden dan de traditionele Hindoeïstische. Deze verklaring snijdt echter geen hout, omdat daarmee het hoge cijfer in Suriname niet te verklaren valt. Ook de vermeende invloed van Bollywoodfilms, wat hier en daar genoemd wordt, lijkt niet voor de hand liggend. De reden is dat het hoge cijfer niet alleen maar bij vrouwen en meisjes voorkomt, maar ook onder Hindoeïstische mannen.

In dit artikel wordt een poging gedaan om een hypothese te formuleren vanuit religiewetenschappelijk perspectief. Alle tot nu toe gedane pogingen om het hoge cijfer te verklaren waren voornamelijk gebaseerd op culturele gronden. Echter, vanuit het hindoeïsme valt ook een mogelijke verklaring te geven. Om die reden wordt dit artikel grotendeels beperkt tot hindoes, waarbij vermeld dient te worden dat de culturele overlapping maakt dat een deel van de hypothese ook opgaat voor Hindoestanen. Voor alle duidelijkheid: als in dit artikel wordt gesproken over hindoes, dan wordt daarmee een persoon bedoeld die het hindoeïsme belijdt. Onder Hindoeïstisch wordt verstaan: iemand wiens voorouders oorspronkelijk uit India (Hindustan) komen hetgeen opgaat voor bijna alle Surinaamse Hindoestanen in Nederland.

Gedegen onderzoek om te achterhalen waar het hoge zelfdodingscijfer aan te wijten is, is uiterst relevant in het kader van preventie, begeleiding en voorkomen van recidief. Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar zelfdoding, maar toch blijft suicide een groot sociaal-maatschappelijk probleem binnen de Hindoeïstische gemeenschap. Een bijkomend probleem is dat de problematiek soms wordt gepresenteerd als zijnde een onbekend, nieuw, westers fenomeen. Echter, er is geen sprake van een nieuw fenomeen. Zelfdoding komt al eeuwen geleden voor in diverse mythologische verhalen in hindoeïstische teksten. In die zin is zelfdoding geen ongewoon of onbekend fenomeen. Om twee voorbeelden te noemen: 'yogic suicide' is een bewuste vorm van het opzettelijk verlaten van het lichaam door de ziel op een zelfgekozen moment wat in het bijzonder door gevorderde yoga beoefening wordt bewerkstelligd (zie het boek 'Sinister yogi's' van David Gordon White; University of Chicago Press 2009; pagina 114). Een ander, meer bekend, voorbeeld vindt men terug in de Shiv Puraan. De vrouw van Shiv, Sati genaamd, die de belediging van Shiv door haar vader Daksha, niet dulde, offerde zichzelf in het offervuur. Voor de volledigheid dient hier te worden opgemerkt dat ook wordt beschreven dat Sati zich offerde in 'yog-agni', te vergelijken met het hierboven genoemde 'yogic suicide'. In de Ramcharitmanas wordt beschreven dat Sati's oorspronkelijke motivatie om uit het leven te stappen, werd ingegeven door de afdanking van Shiv. Nadat Sati de vorm van Sita (de vrouw van Raam had aangenomen) kon Shiv haar niet meer als vrouw accepteren (verstoting of 'tyaag'). Hoe dan ook, het spreekt voor zich dat Sati bewust en opzettelijk het lichaam in het vuur heeft geofferd omdat zij enerzijds verstoten werd door haar man c.q. de belediging van haar man niet accepteerde.

Zelfmoord of suicide is onder hindoes beter bekend als 'aatma-hatyaa'. Letterlijk vertaald betekent dat het doden van de ziel. De hindoeïstische filosofie echter, zegt dat de ziel geboren wordt, noch sterft. De ziel is ongeboren, eeuwig en altijd bestaand (Bhagavad Gita hoofdstuk 2). Met 'hatyaa' wordt derhalve niet letterlijk het doden van de ziel bedoeld. De ziel die in ieder leven – na het uitwerken van negatieve karma – dichterbij de Bron komt, verlaagt zichzelf door zelfdoding tot meer distantie

van de hoogste Ziel (param-aatmaa). Onder 'hatyaa' dient derhalve een spirituele degradatie in plaats van spirituele progressie te worden verstaan. De ziel zou ronddolen in lagere hemisferen of in spiritueel minder ontwikkelde lichamen, zoals dierlijke. Hindoes noemen dat 'doergati' of 'patan'.

Om een religiewetenschappelijke hypothese nader uit te werken, komen we aan de hand van bovenstaande informatie tot de volgende (onderzoeks)vraag: "Is zelfdoding zoals dat zich tegenwoordig manifesteert in de hindoe gemeenschap in Nederland (en Suriname) terug te voeren op hindoe teksten en de hindoe mythologie"?

Voordat nader op een uitwerking van bovenstaande onderzoeksvraag wordt ingegaan, is het zinvol de vermeende Bollywood-invloed, die vaker als onderbouwing is aangehaald, nader te bekijken. Het lijkt de auteurs niet aannemelijk dat de Bollywood-scene een dermate grote invloed heeft op suicide onder hindoes. Althans, het schijnt onvoldoende onderbouwd c.q. uit de lucht gegrepen. Stel dat de relatief veelvuldige scenario's van zelfmoord in Bollywoodfilms (een negatief fenomeen) daadwerkelijk van substantiële invloed zou zijn op het gedrag van hindoes, dan zouden eveneens andere (positieve) fenomenen een net zo'n grote invloed moeten hebben op het gedrag van hindoes. Die vergelijking gaat echter mank en is daarom niet erg aannemelijk. Meer aannemelijk is de (latente) gevoeligheid voor dit thema onder hindoes.

Refererend aan de verstoting van Sati door Shiv kan gesproken worden over verstoting als gedragscode. Verstoting in die zin dat het verstoten van een vrouw door haar (aanstaande) echtgenoot als het ware verstoting uit de hindoe gemeenschap betekent. Immers, nog steeds geldt voor veel hindoes de traditionele rollenpatronen tussen man en vrouw, waarbij de man als God ('pati parmeshwar') wordt gezien. Het maakt hier niet uit of dit rollenpatroon vanuit feministisch of masculien perspectief wordt bekeken. Immers, als een vrouw haar man niet de rol van God toedicht, kan nog steeds de man die rol wel eigen hebben gemaakt. Voor Sati, ongeacht of zij een godin was en Shiv een god, was Shiv haar echtgenoot, haar heer ('swami'), haar God. De afwijzing van Shiv vatte zij op als verstoting door haar man, door de gemeenschap, door God, door de familie. Uit het leven stappen voor iemand die op allerlei mogelijke manieren ge-ex-communicerd is, schijnt voor hindoes een gedragscode te zijn (geworden).

Hindoes kennen het fenomeen van de 'joint family'. Het gezin of het echtpaar maakt deel uit van een grotere familie. Het is hindoes niet onbekend dat als twee personen trouwen, twee families één worden. Dat uit zich ook in de vocabulaire middels de termen 'samdhie' en 'samdhien'. De stam is hier 'sam' wat 'gelijk aan' ('samaan') betekent. Fonetisch zelfs overeenkomend met het Nederlandse 'samen'. Deze hechte familiebanden hebben naast voordelen ook nadelen. Mocht er iets in de verstandhouding verkeerd lopen, dan heb je vaak de hele familie tegen je. Dit is een bekend nadeel van de 'joint family'.

Verder kan gesproken worden over de spanning tussen autonomie en jezelf geweld aandoen. Is namelijk zelfdoding niet een ultieme vorm van autonomie (zelfbeschikking) met betrekking tot je eigen handelen? Zelfdoding kan in dat opzicht een verkeerde manier van ontworsteling zijn uit het collectieve gedachtengoed van hindoes. De doorsnee hindoe maakt dan wel deel uit van een collectieve gemeenschap (in tegenstelling tot een individueel georiënteerde – westerse - gemeenschap), maar blijft te allen tijde zelf verantwoordelijk voor de handelingen die men in het leven verricht. Daarbij kan zelfdoding de meest ultieme en laatste poging zijn om je zelfbeschikking op fatale wijze vorm te geven.

Voortbordurend op bovenstaande alinea kan zelfdoding de ultieme poging zijn om je los te wrikken uit de verstikkende aspecten die gepaard gaan met de (collectivistisch georiënteerde) hindoe cultuur en religie.

Met dit artikel menen de schrijvers niet een bindende of doorslaggevende hypothese of onderbouwing te hebben gegeven voor zelfmoord onder hindoes. Eerder hopen de auteurs dat als er beleid wordt gemaakt of interventies worden gepleegd, dit artikel een denkkader kan bieden om adequate interventie op en preventie van zelfmoord onder hindoes af te stemmen.

Karan Gokoel (psycholoog/hindoe religiewetenschapper)

Rawie Sewnath (hindoe geestelijk verzorger/hindoe religiewetenschapper)